

Redusă la „mesajul” său, oricât de complex, operei de artă îi este negată dimensiunea ei autentică, cea care o deosebește de reportaje de ziar bine realizate sau de studii bine întocmite: dimensiunea estetică.

■ paul-gabriel sandu

Scriitorul care își confunda cititorii cu o pălărie

Lucrarea lui Pompiliu Crăciunescu, *Transliteratură și realitate*, se dorește a fi un studiu insolit al operei literare a lui Vintilă Horia, centrat asupra celor trei romane care alcătuiesc *Trilogia exilului*. Studiul se deschide cu prezentarea câtorva date biografice și evenimente relevante din viața scriitorului, fiind schițate aici, de asemenea, unele dintre temele centrale ale romanelor: exilul, căutarea omului indiviz, „triami tematică a viitorului mare romancier: iubirea, sacrul, cunoașterea” (p. 36).

Ni se vorbește despre „adevărul pulverizat”, care trebuie depășit prin „adevărul sacrului”, de o proză în care „onirismul și miraculosul învâluie orice tensiune cognitivă”, în care, „apofatismul cuantic” se încrucișează cu cel religios” (p. 59). etc. Cititorul se va aștepta, poate, ca puzzle-ul conceptual, din care criticul literar ne prezintă numai câteva elemente disperate în paginile introductive, să fie întregit pe măsura ce lectura avansează, și să devină astfel inteligibil. Această așteptare îi va fi însă iremediabil înșelată, căci cu cât va intra în „profunzimea” cărții, va spori impresia că autorul, asemenea unui spirit malefic cartezian, îi furnizează mereu fragmente aparținând altor „jocuri de puzzle”, încercând să lămurească conceptele dificile prin altele și mai

Pompiliu Crăciunescu, *Vintilă Horia: Transliteratură și realitate*, Ed. Curtea Veche, București, 2011, 279 pp.

greu de înțeles, și rupând mereu fragilul fir al Ariadnei pe care – chiar cu cele mai mari eforturi – cititorul îl poate ține rareori în mână mai mult de câteva pagini.

Pentru oricine este familiar cu proza lui Vintilă Horia, este de la bun început limpede că discutarea, într-un volum de puțin peste două sute de pagini, a mai bine de zece romane ale scriitorului, nu se poate face decât într-un mod fugitiv și superficial; mai ales în condițiile în care numai *Trilogia exilului* este extrem de bogată în referințe literare

și culturale a căror investigație numai ar reclama un spațiu mult mai vast. Însă Pompiliu Crăciunescu nu își propune să facă o analiză literară a operei lui Vintilă Horia – chiar dacă ne mărturisește acest lucru abia într-o notă de subsol de la pagina 176: „categoriile conceptuale utilizate în analiza obișnuită a prozei, nu se regăsesc în prim-planul acestei analize”; lăsând astfel de formulări eufemistice la o parte, trebuie spus că aceste „categorii conceptuale” lipsesc aproape cu desăvârșire. Faptul este justificat prin accentul pus de prozatorul de origine română pe „mesajul transmis” și de „sărăcia epică” a romanelor sale. Reducerea unei opere de artă la componenta ei cognitivă este însă un demers departe de a fi de la sine înțeles în critica literară de astăzi ori de aiurea – și care tocmai de aceea ar trebui legitimat și explicat încă de la început. Redusă la „mesajul” său, oricât de complex, operei de artă îi este negată dimensiunea ei autentică, cea care o deosebește de reportaje de ziar bine realizate sau de studii bine întocmite: dimensiunea estetică.

Însă dacă lucrarea lui P. Crăciunescu nu este o lucrare de critică literară, atunci ce este? Răspunsul la această întrebare nu va fi deloc ușor de găsit. Cu o formulare foarte îngăduitoare, s-ar putea spune că studiul de față este o investigație a presupuzițiilor filosofice, teologice și științifice ale prozei lui Vintilă Horia. Prima parte a lucrării, care este centrată în jurul analizei *Trilogiei exilului*, este lămuritoare în privința tehnicilor folosite de critic pentru analiza sa inedită. Cititorul este pus mereu în fața unor suite de comparații și paralele mai mult sau mai puțin inutile între situații și personaje din proza lui Vintilă Horia și poziții filosofice sau științifice dintre cele mai diferite și mai incomensurabile, care nu au rolul de a susține demersul argumentativ – fiind ele însele foarte superficiale explicitate și investigate –, ci de a alcătui frumoase broderii baroce, care încearcă să ia ochii cititorului, și nu să-l facă să înțeleagă. Discutând „filosofia romanului” lui V. Horia, autorul ne lămurește că ea „vizează conștiința transcendentală, luată în considerare, pe căi învecinate, și de către E. Husserl sau de către Maestrul Eckhart. În această privință (ni se spune mai departe), Ovidiu este întruparea dinamică a unui concept, proiectată în lumina neoplatonismului augustinian” (p. 94).

Fără să lămurească oricât de puțin aceste cel puțin îndrăznețe paralele, autorul vorbește pe aceeași pagină despre „iluminările succesive” ale conștiinței personajului principal din romanul analizat, ca „având rolul reducerii eidetice” (corect ar fi fost reducății eidetice – însă abuzul terminologiei filosofice este abia la început), considerând mai apoi că „după exemplul cuplului subiect-obiect transcendent, adevărul și lumina interioare dezvăluie o singură și aceeași enigmă indefinită etc.” (p. 94). Tot acest delir conceptual, care abuzează grav de răbdarea și caritatea cititorului,

se desfășoară pe mai puțin de o jumătate de pagină. Dar să ne oprim puțin și să supunem această avalanșă epatantă și amețitoare de cuvinte unei succinte analize. Mai întâi „cuplul” subiect-obiect transcendent (mai corect ar fi fost, poate, „transcendentale”, autorul părând a avea în vedere un plural, afară de cazul în care este vizată însăși transcendentalitatea cuplului!) este o himeră conceptuală și arată o gravă necunoaștere a terminologiei husserliene, care nu discută nicăieri despre ceva precum un „obiect transcendent”, ci numai despre un „ego transcendent”. Acest așa-zis „cuplu” servește mai apoi drept model pentru felul în care „adevărul și lumina interioare dezvăluie o singură enigmă”. Argumentul, deși nu e încă limpede care este acesta, este impecabil, iar cititorul forțat să-și contemple ignoranța. Întreg „studiul” este construit în același fel, adeseori cu accente la fel de hilare. În afara unei paralele ceva mai articulate și mai elaborate între stadiile existenței unui alt personaj românesc al lui V. Horia, prințul Radu-Negru, și cele trei etape existențiale kierkegaardiene: estetic, etic și religios, autorul perseverează în a face tot felul de apropieri și de paralele dintre cele mai insolite, repetând aproape obsedant câteva idei, precum cea a cunoașterii indivize și a omului întreg, făcând grave erori și confuzii terminologice ori enunțând platitudinile pe un ton grav. Suntem mereu înconjurați de concepte ortografiate cu majusculă ori scrise în italice, de afirmații conclusive sforșitoare: „autotranscendența este o renaștere în Deschis” (p. 254), ca și când autorul ar vrea să ne atragă mereu atenția să pășim încet, să ne mișcăm cu grijă, să nu stricăm misterul, dându-ne senzația că se întâmplă lucruri mari la fiecare pas. Concluzia lucrării – și una dintre puținele fraze inteligibile ale „studiului” – este că „opera sa (a lui V. Horia), în totalitate, este o demonstrație a incompletitudinii cognitive atât a raționalității, cât și a revelației” (p. 249), o idee care, începând cu Toma d’Aquino, care a enunțat-o poate în modul cel mai răspicat, a fost reluată timp de aproape șapte secole în cele mai diferite registre. Redusă la demonstrația acestei constatări, opera lui V. Horia, „în totalitate” devine, în bună măsură, superflua.

Există, în ansamblu, două moduri de a scrie o lucrare de critică literară: primul este acela în care criticul se retrage din fața textului care face obiectul discuției, lăsându-l să vorbească pe aceasta pentru sine, „moșindu-l”, micșorând distanțele de orice fel între el și cititor, punându-l într-o lumină cât mai clară; cel de-al doilea mod este acela în care textul discutat devine pretextul construirii unui discurs cât mai epatant și mai scânteietor, prin care criticul se „pune pe sine în scenă”, sufocând textul pentru care ar trebui să fie mijlocitor. Iar despre studiul lui P. Crăciunescu se poate spune, probabil, orice; mai puțin faptul că ar face parte din prima categorie. ■

